DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I SOVJETUNIONEN

Af Poul Winding

De statistiske oplysninger vedrørende de økonomiske forhold i Sovjetrusland er i den seneste tid blevet mere fyldige, end de tidligere har været. Som følge heraf har F.N.s økonomiske kommission for Europa (ECE) i sin nyligt udsendte rapport for 1951[1] været i stand til at foretage en forholdsvis indgående analyse af Sovjets økonomiske udvikling i årene efter krigen. I det følgende skal hovedtrækkene i denne analyse og enkelte – til dels senere fremkomne – oplysninger[2] refereres, ligesom der skal foretages sammenligninger med udviklingen i U.S.A. og Vesteuropa.

Industriproduktionen i almindelighed.

Nedenstående tabel viser, hvilke ændringer, der er foregået i den industrielle produktion siden årene før krigen. Krigen medførte en tilbagegang i produktionens reelle værdi på mere end en trediedel; men siden 1945 er der pånyt sket en forøgelse i et tempo, der gennemgående har ligget på over 20 % om året. Førkrigsniveauet blev overskredet allerede i 1948, og i 1951 nåede man op på det dobbelte af dette niveau.

Sovjetunionens industriproduktion.

	Bruttoværdi i milld. rubler til 1926/27-priser	Index (1940 = 100)	Pct.vis stigning i forhold til foregående år
1937	95.5	69	
1940	138.5	100	
1945	88.4	64	
1946	106.0	77	20
1947	128.8	93	21–22
1948	163.0	118	26–27
1949	194.8	141	19–20
1950	239.6	173	23
1951	–	201*	16*

* Jvf. teksten.

[1] Economic Survey of Europe in 1951. Provisional edition.

[2] Navnlig „Economist" 9. og 16. febr. samt 1. marts 1952 og „Bulletin on Soviet Economic Development" udg. af Department of Economics and Institutions of the U.S.S.R., Faculty of Commerce and Social Science, University of Birmingham.

Det fremgår af tabellen, at fremskridtstakten i løbet af 1951 er blevet noget formindsket i sammenligning med de foregående år. Dette kan til dels skyldes, at ekspansionen i de første år efter krigen kunne ske forholdsvis hurtigt, fordi der fandtes en række anlæg, som kun var delvis ødelagt og derfor kunne genopbygges og tages i brug uden alt for store forsinkelser. Efterhånden som disse muligheder udtømmes, må tempoet i produktionsudvidelsen nødvendigvis blive langsommere.

Vigtigere er det dog sikkert, at man har ændret grundlaget for beregningen af industriproduktionens gennemsnitlige vækst. Indtil 1950 benyttedes principielt priserne i 1926/27 som udgangspunkt. Dette indebar imidlertid forskellige ulemper. For det første stod industrien i 1926/27 endnu på et ret primitivt stade. Produktionen af en række industrivarer af grundlæggende betydning for den videre industrielle udvikling, såsom maskiner af forskellig art, var dengang kun ringe, hvad der havde til følge, at deres gennemsnitlige produktionsomkostninger lå højt. Derfor kom de til at indgå i indeksgrundlaget med en uforholdsmæssig stor vægt, og da netop produktionen af disse varer under en så hurtig industrialisering som den, der er foregået i Sovjetunionen, nødvendigvis måtte blive udvidet særlig stærkt, kom indekset til at give et overdrevent indtryk af det gennemsnitlige ekspansionstempo i industriproduktionen. Endvidere kom der efterhånden helt nye varer til; når produktionen af disse skulle indregnes i det fælles indeks for den totale industriproduktion, skete det som regel på grundlag af de priser, til hvilke de kunne produceres i det første år, hvor de overhovedet fremstilledes. Disse priser lå også meget højt, dels fordi produktionen i begyndelsen var ringe, dels fordi der i perioden siden 1926/27 skete en særdeles kraftig stigning i det almindelige prisniveau. Af disse årsager er man i 1951 gået over til at beregne produktionsforøgelsen i forhold til 1950 på basis af de i øjeblikket gældende engrospriser, og heri ligger antagelig hovedårsagen til den tilsyneladende formindskelse i industriproduktionens udvidelsestempo. Hidtil er der ikke fremkommet oplysninger om, hvorledes produktionsudviklingen i de foregående år stiller sig, når den omregnes på det nye grundlag. Der er sikkert ikke tvivl om, at en sådan omregning vil medføre en nedsættelse af de i foranstående tabel angivne stigningsprocenter, men dog næppe mere, end at stigningen stadig vil vise sig at være meget stor. Til sammenligning med udviklingen i andre områder tjener, at industriproduktionen i U.S.A. steg med ca. 75 % fra 1937 til 1950, i England med ca. 30 % og i en række andre vesteuropæiske lande med 40–70 %. I Tyskland, Frankrig og Belgien var stigningen væsentlig mindre. På grund af de omtalte vejningsproblemer er værdien af denne sammenligning dog tvivlsom. Mere får man ud af den sammenligning vedrørende den absolutte produktion af visse grundmaterialer, som følger i næste afsnit.

Produktionen af industrielle grundprodukter.

Om produktionen af en række varer og ydelser af grundlæggende betydning for hele samfundets økonomi foreligger der ret udførlige oplysninger. De vigtigste af disse er gengivet i følgende tabel.

Sovjetunionens produktion af

	Sten- og brunkul			Råolie			Elektrisk kraft			Råstål		
	Mill. tons	1937= 100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år	Mill. tons	1937= 100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år	Mill. kwh.	1937= 100	Pct.vis stign. i forh t. foregående år	Mill. tons	1937= 100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år
1937	128	100	–	29.0	100	–	36.0	100	–	17.7	100	–
1940	166	130	–	31.0	107	–	48.2	134	–	18.3	103	–
1946	162	127	–	21.8	75	–	49.5	138	–	13.3	75	–
1947	182	142	12	26.0	90	19	56.9	158	15	14.5	82	9
1948	207	162	14	29.4	101	13	66.0	183	16	18.6	105	28
1949	234	183	13	33.5	116	14	78.0	217	18	23.3	132	25
1950	260	203	11	37.8	130	13	90.0	250	15	27.3	154	17
1951	285	223	10	42.3	146	12	103.0	286	14	31.3	177	15

Det fremgår af denne oversigt, at produktionen af de pågældende varer er steget meget kraftigt både i forhold til førkrigsniveauet og i forhold til det første efterkrigsår. Stigningstempoet har dog været noget aftagende i løbet af de sidste år, hvilket tyder på, at den ovenfor omtalte nedgang i stigningstempoet for den samlede industriproduktion i hvert fald delvis er af reel karakter. Stort set er produktionen af de nævnte varer i de sidste år vokset med nogenlunde samme absolutte mængde fra år til år.

Sammenligning med andre områders produktion.

Af særlig interesse må det være at sammenligne produktionsudviklingen på disse grundlæggende områder med udviklingen i U.S.A. og Vesteuropa. Med dette formål for øje er nedenstående tabeller opstillet.

Disse tabeller viser en række interessante forhold. For det første ses det tydeligt, at Sovjetunionen endnu på alle de fremhævede områder står *langt tilbage for U.S.A.*, der rundt regnet producerer dobbelt så meget kul (hvoraf tilmed kun en ringe del er brunkul), tre gange så meget stål, fire gange så megen elektrisk kraft og syv gange så megen råolie. Derimod har den sovjetrussiske produk-

U.S.A.s produktion af

	Sten- og brunkul			Råolie			Elektrisk kraft			Råstål		
	Mill. tons	1937= 100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år	Mill. tons	1937= 100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år	Mill. kwh.	1937= 100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år	Mill. tons	1937= 100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år
1937	451	100	–	172.7	100	–	119	100	–	51.4	100	–
1946	539	120	–	234.2	136	–	270	227	–	60.4	118	–
1947	624	138	16	250.8	145	7	307	258	14	77.0	150	27
1948	595	132	÷ 5	277.7	161	11	337	283	10	80.4	156	4
1949	436	97	÷27	253.0	146	÷9	345	290	3	70.8	138	÷12
1950	505	112	16	271.1	157	7	388	326	12	87.7	171	24
1951	522	116	4	309.0	179	14	432	363	11	95.4	186	9

Englands produktion af

	Stenkul			Elektrisk kraft			Råstål		
	Mill. tons	1937=100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år	Mill. kwh.	1937=100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år	Mill. tons	1937=100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år
1937	244	100	–	22.9	100	–	13.2	100	–
1946	193	79	–	41.2	180	–	12.9	98	–
1947	201	82	4	42.6	186	3	12.9	98	0
1948	213	87	6	46.4	203	9	15.1	114	17
1949	219	90	3	49.0	214	6	15.8	120	5
1950	220	90	0	55.0	240	12	16.6	126	5
1951	226	93	3	60.0	262	9	15.9	120	÷4

Øvrige Vesteuropas[2] produktion af

	Stenkul			Elektrisk kraft			Råstål		
	Mill. tons	1937=100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år	Mill. kwh.	1937=100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år	Mill. tons	1937=100	Pct.vis stign. i forh. t. foregående år
1937	245	100	–	96	100	–	35.9	100	–
1946	146	60	–	–	–	–	13.7	38	–
1947	168	69	15	123	128	–	17.7	49	29
1948	186	76	11	139	145	13	25.0	70	41
1949	216	88	16	148	154	6	31.1	87	24
1950	222	91	3	170	177	15	34.4	96	11
1951[1]	238	97	7	191	199	12	40.7	113	18

[1] foreløbige tal. [2] d. v. s. Marshall-landene på Europas fastland.

tion af alle de omtalte produkter overfløjet den engelske, medens den stadig, for så vidt angår elektrisk kraft og råstål, ligger under produktionen i den kontinentale del af Vesteuropa.

Hvis man til Sovjetunionens produktion af de pågældende varer lægger produktionen i det *øvrige Østeuropa,* kommer man for 1951 til ca. 400 mill. tons kul, ca. 50 mill. tons råolie, ca. 130 milld. kwh. elektrisk kraft og 36–40 mill. tons råstål. Selv med dette tillæg er der således langt fra tale om jævnbyrdighed med U.S.A. Derimod er der nogenlunde ligevægt mellem Sovjetunionens og Vesteuropas samlede ressourcer på den ene side og U.S.A.s på den anden, undtagen for så vidt angår råolie.

Ser man på *udviklingstempoet* i de forskellige områder, finder man for det første, at dette er langt mere *konstant i Sovjetunionen* end i den vestlige verden. Særlig i U.S.A. spores tydeligt virkningerne af den iøvrigt ret milde konjunkturdæmpning i 1948–49. Endvidere viser det sig, at den *forholdsmæssige* produktionsudvidelse i årene efter krigen på næsten alle områder har været væsentlig kraftigere i Sovjetunionen end i U.S.A. og Vesteuropa; den eneste undtagelse danner produktionen af råstål, som er steget relativt stærkere i Vesteuropa end

i Sovjetunionen, hvilket hænger sammen med de særligt kraftige ødelæggelser i Ruhrdistriktet, der efterhånden er blevet udbedret, og de begrænsninger i Vesttysklands stålproduktion, som gjaldt i de første efterkrigsår, men som nu er lempet noget.

Sammenligner man med produktionen i 1937, finder man, at stigningen i U.S.A. har været større end i Sovjetunionen, undtagen for så vidt angår kul, hvoraf den russiske produktion er mere end fordoblet, medens U.S.A.s kun er vokset med en sjettedel. Derimod står både Englands og det øvrige Vesteuropas produktionsforøgelse stærkt tilbage for de to andre områders.

Hvad endelig den *absolutte* tilvækst i produktionens omfang angår, ses det, at denne i de sidste 3–4 år for alle de betragtede varers vedkommende har været ret konstant i Sovjetunionen, og – når kul undtages – har ligget meget væsentligt under den gennemsnitlige produktionsfremgang i U.S.A. i den tilsvarende periode. Hvis dette konstante ekspansionstempo i Sovjetunionen opretholdes, vil der – selv om U.S.A.s produktion stagnerer på sit nuværende niveau – gå adskillige år, før Sovjetunionen bliver U.S.A.s jævnbyrdige i industriel udvikling.

Den forarbejdende industris produktion.

Vender man sig dernæst til produktionen af færdigvarer, er det, som falder mest i øjnene, den meget stærke forholdsmæssige fremgang for kapitalgoder sammenlignet med forbrugsgoder. Nedenfor er gengivet nogle af de vigtigste af de foreliggende oplysninger på dette område.

At denne kraftige stigning ikke er begrænset til de nævnte varer, fremgår bl. a. af, at maskin- og metalindustriens produktion, der i 1940 androg 50.2 milld. rubler (1926/27-priser), i 1950 var vokset til 115.7 milld. rubler eller med 130 %, medens den samlede industriproduktion ligeledes regnet i 1926/27-priser kun steg med 73 % fra 138.5 til 239.6 milld. rubler. Ved bedømmelsen af denne forskel må man dog erindre den foran omtalte skævhed i beregninger på grundlag af 1926/27-priserne. Alligevel er der næppe tvivl om, at udvik-

Sovjetunionens produktion af forskellige kapitalgoder.

	Enhed	1937	1940	1947	1950	1951	Pct.vis stign. fra tidligste til seneste år
Udrustning til jern- og stålvalseværker	1000 tons	32[1]	28	49	134	–	319
Traktorer (omregnet til enheder af 15 HK) ...	1000 stk.	79	–	–	180	137	71
Combiners	„	22.9[1]	13	2.7	46	54	136
Turbiner	1000 kw	–	1447	–	3828[2]	–	164
Langdistance-damplokomotiver	stk.	1581	917	–	2200[2]	–	39
Maskinværktøj til metalforarbejdning	1000 stk.	36	50	–	74[2]	–	106

[1] 1938. [2] Plantal.

Sovjetunionens produktion af forskellige forbrugsvarer.

	Enhed	1937	1940	1946	1948	1949	1950	1951	Pct.vis stign. 1937—1951
Bomuldsvarer	mill. meter	3442	3886	1878	3098	3532	3815	4654	35
Uldvarer	„	105	120	79	136	162	167	189	80
Læderfodtøj	mill. par	164	205	78	135	165	205	240	46
Smør	1000 tons	185	207	185	285	303	325	354	91
Vegetabilsk olie ...	„	495	724	312	515	680	775	1046	111
Kød	„	797.2	–	–	–	–	1300[1]	–	–
Sukker	„	2421	2150	465	1663	2045	2515	3100	28
Radioapparater[2] ...	1000 stk.	194	–	–	–	–	925[1]	–	–
Cykler[2]	„	351	–	–	–	–	1050[1]	–	–

[1] Plantal. [2] Tallene for 1937 og 1950 er ikke sammenlignelige, idet de ældre tal kun omfatter en del af produktionen.

lingen i kapitalgodeindustrien har været væsentlig stærkere end i konsumgodeindustrierne. Dette bekræftes da stort set også af ovenstående tabel over produktionen af en række forbrugsvarer.

Bygge- og anlægsvirksomheden.

Bl. a. som følge af de omfattende ødelæggelser af såvel boliger som erhvervsbygninger under krigen har man i Sovjetunionen i de senere år lagt megen vægt på en forcering af byggeriet på begge områder. Ifølge officielle kilder har *byggematerialeindustrien* imidlertid trods stærk tilvækst i forhold til førkrigsperioden ikke kunnet holde trit med behovet. Til illustration af vanskelighederne tjener følgende oversigt over produktionen af et så vigtigt materiale som *cement*. Det viser sig klart, at den russiske produktion står meget tilbage for den amerikanske og den vesteuropæiske, navnlig når folketallet tages i betragtning. Derimod er den relative ekspansionstakt her som på andre områder stærkest i Sovjetunionen.

Inden for anlægsvirksomheden har man tilsyneladende givet prioritet til de store industrielle anlæg, herunder navnlig hydroelektriske kraftstationer ved floderne, der på længere sigt vil forøge produktionsapparatets effektivitet meget stærkt, men som til gengæld i øjeblikket lægger beslag på betydelige mængder af stål, cement og andre materialer samt arbejdskraft.

Cementproduktion i mill. tons.

	Sovjetunionen	U.S.A.	England	Vesteuropa iøvrigt
1937	5.5	19.8	7.4	24.5
1946	3.3	27.7	6.7	13.6
1947	4.6	31.5	7.1	16.5
1948	6.4	34.6	8.7	22.6
1949	8.1	35.4	9.4	27.6
1950	10.2	38.0	9.9	32.9
1951	12.1	41.2	10.4	39.0

Reparationer og nybyggeri af boliger i Sovjetunionen.

	I byerne (mill. m²)	På landet (mill. huse)
1946	6	–
1947	13	0.4
1948	32	1.2
1949	21	0.7
1950	28	0.4
1951	27	0.4

Boligbyggeriet har haft et forholdsvis begrænset omfang. Ganske vist har man formået at erstatte krigens ødelæggelser og mere til. Men når man tager hensyn til den normale forringelse af boligmassen på grund af alder og tilvæksten i befolkningen siden 1940 (ca. 5 % for landet som helhed og ca. 20 % for byerne alene), må det anses for tvivlsomt, om der er sket nogen forbedring i boligstandarden, der i forvejen var meget lav (5 m² boligrum pr. indbygger i byerne i 1939).

Til sammenligning tjener, at der i Danmark i 1950 (der ikke var noget særlig godt byggeår) i byerne fuldførtes ca. 1.3 mill. m² beboelsesareal. I betragtning af, at Sovjetunionens bybefolkning andrager omkring 67 mill. mod Danmarks ca. 2.5 mill., må det siges, at Sovjetunionens boligbyggeri ligger på et forholdsvis lavt niveau.

Landbrugsproduktionen.

Medens industriproduktionen i Sovjetunionen, som det foregående vil have vist, skrider hurtigt fremad, kan det samme ikke siges om landbrugsproduktionen, hvis værdi målt i faste priser i de senere år kun har ligget temmelig lidt over førkrigsniveauet og næppe har formået meget mere end at følge med befolkningstilvæksten. Dette fremgår tydeligt af omstående oversigt.

For en væsentlig del bærer krigen ansvaret for denne stagnation af produktionen. Således mistedes i de besatte områder 17 mill. af 31 mill. stk. kvæg, 7 mill. af 11.6 mill. heste, 137.000 traktorer og 49.000 combiners.

Imidlertid ser det også ud til, at produktionsresultaterne i de senere år har været utilfredsstillende. Planerne for 1950 blev, som tabellen nedenfor viser, kun nået på enkelte områder, og produktionsværdien som helhed kom til at ligge ca. 15 % under plantallet. Ej heller i 1951 nåede det samlede tilsåede areal op på plantallet for 1950, og *kornproduktionen* gik endog tilbage med nogle procent. De utilstrækkelige resultater kan delvis skyldes uheldige klimatiske forhold, men de forekommer dog overraskende i betragtning af, at traktorbestanden nu er 50 % større end før krigen, ligesom forsyningen med kunstgødning synes at være blevet fordoblet siden da.

Særlig *husdyrbestanden* synes at have vanskeligheder ved at holde trit med planerne, og den animalske produktion pro persona er antagelig mindre end før krigen. Smør danner dog, som det fremgår af en tidligere tabel, en undtagelse herfra.

Som følge af landbrugsproduktionens utilstrækkelige vækst lægges der ved planlægningen megen vægt på at udvide arealerne ved kunstig vanding, plant-

Sovjetunionens landbrugsproduktion.

Produktionens bruttoværdi		1940[1] faktisk resultat	1950 plan	1950 faktisk resultat	1951 faktisk resultat	1950 i pCt. af 1940
(Milld. rubler i 1926/27-priser)		23.3	29.5	25.0	–	107
Tilsået areal						
Kornafgrøder	mill. ha	111	106	102.5	–	92
Foderafgrøder	„	18	28	21.0	–	117
Industriafgrøder	„	12	12	–	–	–
Kartofler og grøntsager ...	„	10	12.6	11.0	–	110
I alt	„	151	158	146.5	152	97
Vegetabilsk produktion						
Kornafgrøder	mill. tons	118.9	127.5	124.5	121	105
Bomuld	„	2.7	3.1	3.75	3.75[3]	139
Solsikkefrø	„	2.08[2]	3.7	–	–	–
Sukkerroer	„	21.0	26.0	23.5	27.0[3]	112
Kartofler	„	–	–	–	–	120[4]
Besætninger						
Kvæg	mill. stk.	54.5	65.3	57.2	–	105
Svin	„	27.5	31.2	24.1	–	88
Får og geder	„	91.6	121.5	99.0	–	108
Heste	„	20.5	15.3	13.7	–	67

[1] Efterkrigsterritorium. [2] 1937. [3] Disse tal er plantal. Det angives, at de er blevet overskredet, men ikke med hvor meget. [4] Absolutte tal foreligger ikke.

ning af vidtstrakte skovbælter til beskyttelse mod sandflugt o. l., såvel som på andre bestræbelser for jordforbedring.

Endvidere synes der at være sket vigtige ændringer i *landbrugspolitikken*. Først og fremmest har man tilsyneladende ændret signaler med hensyn til programmet for sammenslutning af de kollektive brug i større enheder. Dette program gjorde stærke fremskridt i 1950 og skulle have været fulgt op ved oprettelse af „landbrugsbyer", der skulle træde i stedet for den hidtidige spredte bebyggelse. Herved ville landbefolkningen kunne opnå de samme bekvemmeligheder som bybefolkningen; men det ville nødvendiggøre et stort ekstra byggeri og medføre en formindskelse af de smålodder, som hver familie nu har selvstændig rådighed over. Bl. a. af disse grunde blev planerne i 1951 gjort til genstand for skarp kritik, og deres gennemførelse synes at være blevet udskudt indtil videre. Herudover har man i 1951 vedtaget en skatteændring, der søger at tilskynde til en mere intensiv dyrkning af de private lodder, ligesom man ved at forhøje skatterne på de familier, der har arbejdsdygtige medlemmer, som ikke er beskæftiget i landbruget eller for staten, har søgt at opnå en mere effektiv udnyttelse af den forhåndenværende arbejdskraft på landet.

Det kan til sammenligning nævnes, at produktionen af landbrugsvarer til menneskeligt forbrug i Vesteuropa (Marshall-landene) i 1950–51 lå ca. 15 %

højere end før krigen. I modsætning til, hvad der gælder for industriproduktionens vedkommende, synes fremskridtet med andre ord på dette område at have været mindst i Sovjetunionen.

Nationalindkomstens sammensætning og fordeling.

Det sovjetrussiske nationalindkomstbegreb er en del snævrere end det, der normalt benyttes i Vesteuropa og U.S.A., idet det bl. a. ikke omfatter de fleste tjenesteydelser og offentlig administration. Da internationale sammenligninger på grundlag af totaltal for nationalindkomst o. l. imidlertid alligevel er meget tvivlsomme, spiller dette forhold en underordnet rolle. Af større interesse er udviklingen i nationalindkomsten, som er vist i nedenstående tabel. Disse tal må vurderes med tilsvarende forbehold som dem, der blev fremhævet i forbindelse med industriproduktionen. Det foran omtalte forhold – at tjenesteydelser kun delvis indgår i det russiske nationalindkomstbegreb – bevirker på den anden side, at man får et for ringe indtryk af stigningen i Sovjetunionens nationalindkomst sammenlignet med stigningen i andre lande, idet tjenesteydelser netop normalt udgør en stærkt stigende andel af nationalindkomsten, når denne vokser i forhold til befolkningen. Hvor stor en rolle dette spiller, er det umuligt at udtale sig om med større sikkerhed.

Når tallene i nedenstående tabel er lavere end de tidligere anførte for industriproduktionen, skyldes det, at disse er opgjort brutto, d. v. s. at der ikke er foretaget fradrag for nødvendige vedligeholdelser m. v., medens tallene her er udregnet på nettobasis.

Iøvrigt bemærker man, at *landbrugets bruttoprodukt* i 1950 regnet i 1926/27-priser som tidligere nævnt, kun var 25 milld. rubler. Foretager man et skønsmæssigt fradrag for landbrugets anvendelse af egne produkter (foderstoffer, såsæd o. l.) og af gødningsstoffer, traktorbenzin m. v. leveret fra industrien samt for afskrivning af bygninger og maskiner, kommer man til det resultat, at dets nettoprodukt (forædlingsværdien) næppe kan være stort mere end 15–16 milld. rubler i 1926/27-priser eller kun 7–8 % af dets samlede nationalindkomst. Dette tal er meget lavt i betragtning af, at i hvert fald halvdelen af Sovjetunionens befolkning stadig lever af landbruget. Årsagen til, at landbrugets andel af nationalindkomsten er opgjort til så ringe en procent, må derfor antagelig søges i, at de priser, hvortil landbrugsprodukter udregnes, er uforholdsmæssigt lave i sam-

Sovjetunionens nationalindkomst.

	Værdi i milld. rubler i 1926/27-priser	Index (1940=100)
1937	96.3	75
1940	128.3	100
1948	149.1	116
1949	174.5	136
1950	209.9	164
1951	–	184

menligning med industrivarernes priser, et forhold, der udspringer af vanskeligheder af samme karakter som dem, der tidligere er omtalt i forbindelse med spørgsmålet om beregningen af industriproduktionens vækst.

Om *nationalindkomstens fordeling* mellem forbrug, investering og forsvarsudgifter foreligger der kun spredte oplysninger. Det er oplyst, at forbrugets andel af nationalindkomsten både i 1940 og 1950 udgjorde 74 % i *løbende* priser. Da nationalindkomstens totale størrelse imidlertid ikke findes opgjort i løbende priser, men kun i 1926/27-priser (jvf. tabellen ovenfor), siger denne procents konstante værdi dog ikke meget; der kan være sket sådanne ændringer i forholdet mellem de løbende priser, hvortil de forskellige varer opgøres, at forbrugets reelle andel af nationalindkomsten meget vel kan have ændret sig betydeligt.

ECE kommer i sin rapport til det resultat, at mængden af konsumgoder fra 1940 til 1950 kun er steget forholdsvis lidt sammenlignet med mængden af andre varer; den omstændighed, at forbrugets andel i den samlede nationalindkomst i løbende priser har holdt sig konstant, skyldes derfor, at priserne på konsumgoder er steget tilsvarende stærkere. ECE's beregninger, der er foretaget på grundlag af mere eller mindre fyldige oplysninger, hentet fra mange forskellige kilder, og som derfor nødvendigvis må være meget summariske, er gengivet i nedenstående oversigt.

	Andel i nat. indk. 1940	Beregnet stigning i mængden af varer og tjenesteydelser (1940=100)	Kol. 1 x kol. 2 / 100	Beregnet prisstigning til 1950 (1940=100)	Kol. 3 x kol. 4 / 100	Andel i nat. indk. 1950
Forbrug	74	110	81.4	182	148.1	73.4
Investering og forsvar	26	155	40.3	133	53.6	26.6
	100	–	121.7	–	201.7	100

Efter denne beregning skulle forbrugets andel i nationalindkomsten – regnet i faste (1940)priser – med andre ord være gået ned fra ca. $^3/_4$ til ca. $^2/_3$.

På grund af de utilstrækkelige oplysninger om prisstrukturen og den deraf følgende usikkerhed med hensyn til forbrugets relative størrelse er det ikke heller muligt at sætte nettoinvesteringen og forsvarsudgifterne i relation til nationalindkomsten.

Derimod kan man nok tillade sig at sammenstille de foreliggende oplysninger om udgifterne til *bruttoinvestering* og om de *direkte forsvarsudgifter,* idet omkostningsforholdene inden for disse to grupper ikke er alt for forskellige. Det bemærkes i denne forbindelse, at de direkte forsvarsudgifter i hovedsagen omfatter anskaffelsen af våben og anden udrustning samt troppernes betaling og underhold, medens udgifter til militære anlæg, våbenfabrikker o. l. går ind under investering. Oplysninger om bruttoinvesteringen findes både regnet i løbende og i faste priser; på grundlag heraf kan man beregne et prisindeks for investeringsgoder. Derimod foreligger forsvarsudgifterne kun opgjort i løbende

Sovjetunionens bruttoinvestering og forsvarsudgifter 1937–51.

	Bruttoinvestering[1] i milld. rubler		Prisindex for investeringsgoder (1940=100)	Direkte forsvarsudgifter i milld. rubler		Forsvarsudgifter i pCt af bruttoinvestering
	løbende priser	1940-priser		løbende priser	1940-priser	
1937	30.1	29.2	97	17.4	17	57.8
1938	41.7	–	–	23.2	–	55.6
1939	37.9	–	–	39.2	–	103.4
1940	40.9	40.9	100	56.8	57	138.8
1946	44.2[2]	44.6	99	73.6	74	–[3]
1947	53.8[2]	48.9	110	66.4	60	–[3]
1948	66.2[2]	60.2	110	66.3	60	–[3]
1949	105.5[4]	72.8	141	79.2	56	–[3]
1950	119.3[4]	90.4	133	82.8	63	69.4
1951	124.4[4]	102.0	122	96.3	80	77.4
1952	–	–	–	113.8[4]	–	–

[1] Omfatter såvel den del, der finansieres via statsbudgettet, som den, der finansieres af de enkelte virksomheder.
[2] Opfattet som et groft udtryk for den mængde investeringsgoder, der må gives afkald på som følge af forsvarsudgifterne (jvf. teksten).
[3] Investeringstallene for 1945–49 er ikke direkte sammenlignelige med tallene for de øvrige år på grund af, at der i disse år ydedes tilskud til investeringsgodeindustrierne. Forholdstal kan derfor ikke beregnes for denne periode.
[4] Plantal.

priser; men man kan ved at omregne disse efter prisindekset for investeringsgoder få et groft udtryk – ikke just for forandringerne i mængden af militære produkter (på grund af de meget hurtige tekniske ændringer på dette område er det overhovedet vanskeligt at forbinde noget med dette begreb) – men snarere for den mængde civile investeringsgoder, som man har måttet give afkald på til fordel for forsvaret. De pågældende talrækker er anført i ovenstående tabel.

Man bemærker i denne tabel, at priserne for investeringsgoder umiddelbart efter krigen lå lavere end i 1940. Dette skyldes imidlertid, at forskellen mellem omkostninger og priser blev dækket ved hjælp af subsidier over statsbudgettet. Senere er disse subsidier imidlertid blevet ophævet, og prisfaldet fra 1949 til 1951 skyldes omkostningsreduktioner. Også i 1952 er omkostningerne gået ned.

Iøvrigt kan man – med de forbehold, der følger af beregningernes meget grove karakter – konstatere, at Sovjetunionen i de senere år har anvendt en meget stor del af sine ressourcer til forsvarsformål. Udgifterne hertil (regnet i faste priser) har i hvert af efterkrigsårene ligget på højde med eller højere end i 1940, og de har været stigende siden 1949. Bruttoinvesteringerne steg forholdsmæssigt endnu kraftigere op til 1950, medens stigningen i 1951 både absolut og relativt har været mindre end stigningen i forsvarsudgifter. De ligger nu på 2½ gange førkrigsniveauet.

Prisudviklingen.

I modsætning til, hvad der er tilfældet i mange lande i den vestlige verden, synes der trods de store investerings- og forsvarsudgifter i øjeblikket ikke at

være større vanskeligheder ved at hindre en inflatorisk udvikling i Sovjetunionen. Dette hænger i første række sammen med, at myndighederne på grundlag af deres nøje kendskab til den produktionsudvikling, der kan ventes, i forbindelse med deres kontrol over lønninger og forbrugerpriser (der efter behov kan hæves og sænkes ved hjælp af ændringer i omsætningsafgifterne) er i stand til at hindre, at der opstår nogen væsentlig uoverensstemmelse mellem udbud og efterspørgsel efter forbrugsvarer.

I de senere år er disse midler bevidst blevet benyttet til at holde lønniveauet nogenlunde konstant, medens man i stedet har ladet forbedringen i forsyningsforholdene komme forbrugerne til gode i form af lavere priser. I andre lande foregår tilpasningen almindeligvis ved, at snart en, snart en anden gruppe får sine pengeindkomster forhøjet med den direkte eller indirekte følge, at priserne også går i vejret og således skaber basis for krav om indkomstforhøjelse fra andre gruppers side.

Prisnedsættelserne i Sovjetunionen er i disse år for størstedelens vedkommende sket ved, at der pr. 1. marts hvert år er blevet dekreteret nedsættelse af en række forbrugspriser[1]. De totale nedsættelser i 1951 var væsentlig mindre end i de foregående år, hvilket muligvis skyldes, at forbrugsvareproduktionen efter at være steget fra det meget lave niveau under krigen op til mere normale højder, nu ikke længere kan bevare samme fremskridtstakt. Eventuelt spiller også de stigende forsvarsudgifter en vis rolle.

I 1952 kom meddelelsen om prisnedsættelser først 31. marts. Nedsættelserne omfatter i år overvejende nærings- og nydelsesmidler, og andrager fra 10 til 30 %. Der er ikke givet oplysning om, hvor meget nedsættelsen i alt betyder i form af købekraftsforøgelse for befolkningen. Som eksempler på nedsættelser kan nævnes:

10 %: sukker, chokolade- og sukkervarer, kaffe og kakao.
12 %: rug- og hvedemel, kager, kiks og andre konditorvarer.
15 %: brød, makaroni, smør, kød.
20 %: gryn, ris, bønner, ost, pålægsvarer, fedt, frisk og tørret frugt, te.
30 %: spiseolie, mayonnaise, salt.

Samtidig annonceredes prisreduktioner for de fire hovedkornsorter på 12 % og for oljekager, halm, hø og andre foderstoffer på 15 %. At netop korn og varer heraf indtager en så fremtrædende plads i denne sammenhæng, forekommer overraskende i betragtning af den relativt dårlige høst i 1951; muligvis kan det bero på, at en mindre mængde er gået til eksport. Lettere forståeligt er det, at smør, sukker og produkter af vegetabilske olier har kunnet sættes ned i pris. På grundlag af produktionstallene for 1950 og 1951 skulle man dog snarere have ventet prisreduktioner for bomulds-, uld-, og lædervarer; men det er naturligvis tænkeligt, at disse produkter i højere grad er blevet eksporteret, eller at myndighederne på grund af den planlagte stigning i forsvarsproduktionen ikke mener at kunne opretholde det højere niveau for forbrugsvarefrem-

[1] Jvf. herom „Økonomi og Politik", 1950, hefte 3, s. 244 ff.

stillingen, og derfor foretrækker at styrke lagerbeholdningerne frem for at tillade forbrugsudvidelse. På længere sigt danner landbrugsproduktionens forholdsvis ringe stigning en grænse for, hvor meget levestandarden kan forbedres på vigtige områder. Om de tidligere omtalte planer for forbedring af landbrugets effektivitet kan fjerne denne hindring, vil tiden vise.

Det skal iøvrigt fremhæves, at man fra russisk side har bestridt rigtigheden af en række punkter i ECE's beretning; man hævder bl. a., at sekretariatet ikke er upartisk og bevidst har søgt at tilsløre og undervurdere den økonomiske fremgang gennem uholdbare beregninger, der drager den officielle russiske nationalindkomststatistik i tvivl, og at give det indtryk, at en stigende del af unionens ressourcer anvendes til oprustning.

2.4.1952